

**QORTI CIVILI
PRIM' AWLA**

**ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF**

Seduta tat-22 ta' Novembru, 2012

Citazzjoni Numru. 1017/1998/1

GUILLAUMIER INDUSTRIES LIMITED u b'degriet tal-31
ta' Lulju, 2007, il-kumpannija Guillaumier Limited assumiet
l-atti tal-kawża

VS

TAORMINA HOLDINGS LIMITED ġja Taormina Estates
Limited, korrezzjoni awtorizzata b'degriet tat-23 ta' April,
2003

Il-Qorti:

Rat l-Att tač-Citazzjoni mressaq fit-13 ta' Mejju, 1998, li
bih u għar-raġunijiet hemm imfissra, l-kumpannija attriçi
talbet li l-Qorti (i) tikkundanna lill-kumpannija mħarrka
tħallasha s-somma ta' tnejn u għoxrin elf tliet mija u

ħamsa u sittin lira Maltija (Lm 22,365)¹ li tirrappreżenta l-prezz ta' xogħol ta' twaħħil ta' twieqi tal-aluminju u ta' ħgieg, magħdud il-prezz tal-materjal, liema xogħol sar b'appalt fuq talba nnifisha tal-istess kumpannija mħarrka fl-istabiliment “*Day-to-Day Centre*”, fi Triq il-Wied, l-Imsida. Talbet ukoll l-ispejjeż u l-imgħaxijiet legali b'seħħ minn dak inhar li ngħata x-xogħol;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet imressqa mill-kumpannija mħarrka fl-20 ta' Ottubru, 1998, li biha laqgħet għall-azzjoni attriċi billi, b'mod preliminari, qalet li l-azzjoni attriċi nbdiel qabel waqtha billi l-istess attriċi għadha ma temmitx l-appalt li tqabbdet tagħmel. Fil-mertu laqgħet billi qalet li t-talba attriċi ma jmisshix tintlaqa' għaliex l-attriċi ma wettqitx xogħolha kif miftiehem bejn il-partijiet, minbarra li l-biċċa l-kbira mix-xogħlijiet mogħtija ma kinux aċċettabbli għaliex intuża materjal inferjuri u mhux tal-kwalita' miftehema, u billi x-xogħol ma nħadimx kif jitolbu s-sengħa u l-arti, kif stqarret magħha l-istess kumpannija attriċi. Minbarra dan, žiedet tgħid li l-attriċi diġa' tħallset aktar minn kemm jistħoqqilha u għalhekk it-talba għal aktar ħlas m'hijiex tajba. Temmet tgħid li tant ix-xogħol mogħti mill-attriċi sar ħażin, li l-eċċipjenti ġarrbet ħsarat u danni sostanzjali li jwassluha biex tressaq il-Kontro-talba tagħha;

Rat il-Kontro-talba mressqa mill-kumpannija mħarrka flimkien man-Nota tal-Eċċezzjonijiet tagħha li biha, u għar-raġunijiet hemm imfissra, talbet li l-Qorti (i) ssib li l-kumpannija attriċi rikonvenzjonata taħti lejha għad-danni minnha mgarrba minħabba li naqset li twettaq dak kollu li kienet intalbet tagħmlilha, minħabba li naqset li tħares il-ftehim bejniethom, minħabba li ma tatx xogħol skond kif jitolbu s-sengħa u l-arti, għax inqadiet b'materjal inferjuri, tat xogħol difettuż u mimli ħsarat; (ii) tillikwida d-dannu mgarrab minnha minħabba n-nuqqasijiet tal-attriċi; u (iii) biex tikkundannaha tħallasha dawk id-danni kif likwidati. Talbet ukoll l-ispejjeż u l-imgħaxijiet legali;

¹ Li jgħibu €52,096.44 fi flus tal-lum

Kopja Informali ta' Sentenza

Rat li l-kumpanija attriċi rikonvenzjonata ma ressqetx Nota tal-Eċċezzjonijiet għall-Kontro-talba tal-kumpanija mħarrka;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tad-19 ta' Jannar, 1999², li bih ordnat lill-kumpanija mħarrka tressaq nota fl-atti tal-kawża biex tgħid liema kienu x-xogħlijiet li hija tgħid li kien għad fadal x'isiru u liema kienu x-xogħlijiet li hija tgħid li saru ħażin;

Rat in-Nota mressqa mill-kumpanija mħarrka waqt is-smiġħ tal-21 ta' Mejju, 1999³, bit-tagħrif li kienet intalbet tagħti fid-degriet tad-19 ta' Jannar, 1999;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-17 ta' Novembru, 1999⁴, li bih ħatret lil Joseph Scerri bħala espert tekniku, u d-degriet tas-6 ta' April, 2001⁵, li bih inħatret l-Avukat Michelle Paċe bħala perit legali biex tgħin lill-espert tekniku;

Rat ir-Relazzjoni mressqa mill-Perit Tekniku fl-4 ta' Novembru, 2002⁶, u minnu maħluf waqt is-smiġħ tal-24 ta' Frar, 2004;

Semgħet ix-xhieda mressqa mill-partijiet dwar l-azzjoni ewlenija u dik rikonvenzjonali;

Semgħet it-trattazzjoni tal-għeluq tal-avukati tal-partijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawża;

Rat id-degrieti tagħha li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

² Paġ. 17 tal-proċess

³ Paġġ. 19 – 20 tal-proċess

⁴ Paġ. 27 tal-proċess

⁵ Paġ. 32 tal-proċess

⁶ Paġġ. 61 – 2 tal-proċess

Illi din hija azzjoni għall-ħlas ta' prezz ta' xogħlijiet imwettqa f'appalt, b'azzjoni rikonvenzjonali għal-likwidazzjoni u l-ħlas tad-danni minħabba t-twettiq ħażin u tard tal-istess appalt. Il-kumpanija attriċi appaltatriċi qiegħda titlob il-ħlas ta' somma li tirrappreżenta l-bilanċ tal-prezz ta' xogħol ta' twaħħil ta' aperturi u ħgieg fi stabiliment tal-kumpanija mħarrka appaltanti, iżda din qiegħda tgħid li dak mitlub m'għandux jithallas għaliex mhux biss il-kumpanija attriċi gābitilha xogħol ħażin, imma talli damet ma wettqet dak li tqabbdet tagħmel, b'mod li kkawżatilha ħsara u dannu għaliex ma setgħetx tiftaħ l-istabiliment meta kien maħsub li jsir dan. Il-kumpanija attriċi twarrab l-azzjoni rikonvenzjonali (għalkemm baqgħet ma ressqet qatt formalment Nota tal-Eċċezzjonijiet għall-Kontro-Talba) billi tgħid li la huwa minnu li tat xogħol ħażin u lanqas kienet taħti hija bl-ebda mod għad-dewmien, li għalih taħti biss il-kumpanija mħarrka rikonvenjenti;

Illi l-fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża juru li l-kumpanija mħarrka (aktar 'il quddiem imsejha "Taormina") kienet sid ta' sit li kienet qiegħda tibni fi Triq il-Wied, fl-Imsida, maħsub biex jintuża bħala stabiliment kummerċjali;

Illi f'xi żmien matul l-1993, Taormina talbet lill-kumpanija attriċi (aktar 'il quddiem imsejha "GL") tagħtiha stima għal xogħlijiet ta' tqegħid ta' aperturi tal-aluminju u twaħħil ta' ħgieg fil-binja msemmija. Wara li ma kenitx intlaqgħet l-ewwel stima min-naħa ta' Taormina, GL bagħtet stima riveduta f'Novembru tal-istess sena⁷. Il-prezz kollu tax-xogħol mitlub, wara t-tnaqqis ta' skont, kellu jitla' għal tlieta u erbgħin elf lira Maltin (Lm 43,000), li wieħed u għoxrin elf u ħames mitt lira (Lm 21,500) minnhom kellhom jithallsu minn Taormina bħala depożitu sa tmiem dik is-sena, u l-bilanċ jithallas b'rati ta' elfejn lira Maltin (Lm 2,000) kull xahar bla mgħax (imma b'żieda ta' tnejn fil-mija (2%) bħala "bank charges"). Fil-15 ta' Novembru, 1993, Taormina ħallset akkont ta' ħamest elef lira Maltin (Lm 5,000) bħala parti mid-depożitu msemmi;

⁷ Dok "A", f'paġġ, 14 – 6 tal-proċess

Illi x-xogħol kellu jingħata fi żmien ta' mhux aktar minn tmien (8) ġimgħat mill-konferma tal-ordni u l-ħlas tad-depożitu. Taormina tgħid li x-xogħol beda jitwettaq aktar minn xi sitt (6) xhur wara li sar il-ftehim, kien qed jitmexxa l-ewwel taħt *supervisor* wieħed mibgħut minn GL, li mbagħad inbidel, u wara tkompla taħt ieħor u li l-bieb ewlieni tad-dħul kien l-aħħar biċċa xogħol li twaħħlet⁸. Meta Taormina aċċettat l-istima riveduta ta' GL, ix-xogħol tal-bini kien għadu għaddej u l-art ma kenitx għadha ċċangata bil-madum li kellu jitqiegħed fil-post;

Illi filwaqt li s-servizz tal-ilma għall-post iddaħħal fil-25 ta' Marzu, 1994⁹, l-ewwel kont tal-konsum tad-dawl inħareġ mill-Korporazzjoni f'Mejju tal-1995¹⁰ u aktar tard dik is-sena nbidel il-*meter* għal wieħed *three-phase* f'Diċembru tal-istess sena¹¹;

Illi waqt li kien qed jitqiegħed ix-xogħol, rappreżentant ta' Taormina wera li xi xogħol ma kienx tajjeb, u ġibed l-attenzjoni tal-ħaddiema ta' GL dwar tixlif li kien hemm f'uħud mill-folji tal-ħġieġ li kien qed jitqiegħed mal-qafas tal-aluminju li GL waħħlet fil-post. Wara li ntemm ix-xogħol, Taormina lmentat minn xogħlijiet li baqgħu ma sarux jew li kellhom jissewwew u mill-ħsara li hija ġarrbet minħabba d-dewmien¹². F'Settembru tal-1994¹³, Taormina bagħtet protest ġudizzjarju lil GL biex titlobha ttemm sewwa x-xogħol li kienet qabbditha tagħmel u li tersaq għal-likwidazzjoni tad-danni li hija ġarrbet minħabba d-dewmien;

Illi għall-bidu l-istabiliment beda jintuza parti minnu għall-bejgħ taż-żraben¹⁴. Wara, twaqqfet kumpannija bl-isem ta' Day-to-Day Limited li kriet il-post mingħand Taormina u ħasbet biex il-post tużah bħala *discount store*. Taormina kienet l-azzjonista ewlenija tal-imsemmija kumpannija

⁸ Xhieda ta' Giosue' Gauči 2.11.2004, f'paġġ. 77 – 80 tal-proċess

⁹ Dok "JCA1", f'paġġ. 150 tal-proċess

¹⁰ Dok "EM1", f'paġġ. 166 tal-proċess

¹¹ Xhieda ta' Eric Montfort 12.7.2007, f'paġġ. 171 tal-proċess

¹² Dokti "TE1" u "GG2", f'paġġ. 20 u 76 tal-proċess

¹³ Dok "GG1", f'paġġ. 74 – 5 tal-proċess

¹⁴ Xhieda ta' Godwin Falzon 17.6.2005, f'paġġ. 92 tal-proċess

b'disgħa u disgħin punt disgħa u disgħin fil-mija (99.99%) tal-ishma tagħha¹⁵;

Illi f'Ottubru tal-1995, GL bagħtet ittra ufficjali lil Taormina titlobha tħallas il-bilanċ mitlub u, billi baqa' ma sarx ħlas, fetħet din il-kawża f'Mejju tal-1998. F'Marzu tal-1999¹⁶, Taormina bieghet il-post lil Price Club (Birkirkara) Limited;

Illi għal dak li jirrigwarda l-konsiderazzjonijiet ta' xejra legali li jolqtu lil dan il-każ, jidher li jkun aktar għaqli li l-Qorti tistħarreg l-ewwel il-kwestjonijiet imqanqlin minn Taormina, u dan kemm fl-eċċezzjonijiet tagħha u wkoll fl-azzjoni rikonvenzjonali tagħha. Dan qiegħed jingħad għaliex is-soluzzjoni tal-imsemmija kwestjonijiet tiddetermina mhux biss jekk humiex mistħoqqa, iżda tiddetermina wkoll jekk l-azzjoni attriċi hijiex tajba u saritx f'waqtha;

Illi Taormina tistrieñ fid-difiża tagħha fuq in-nuqqas ta' twettiq tal-appalt min-naħa ta' GL u dan kemm minħabba l-kwalita' tax-xogħol mogħti minnha u kemm ukoll minħabba d-dewmien biex ingħata x-xogħol ordnat, imqabbel mal-wegħda ta' meta kellu jingħata skond il-ftehim. Fit-talba rikonvenzjonali tagħha, Taormina timmira għal-likwidazzjoni u l-ħlas tad-danni minħabba dak l-allegat inadempiment ta' GL;

Illi għal dak li jirrigwarda l-ilment tan-nuqqas ta' twettiq, Taormina tilminta kemm li xi xogħol imwiegħed baqa' ma ngħata qatt u kif ukoll li xogħol mogħti ma sarx tajjeb. Dwar tal-ewwel hija ssemmi tliet ħwejjeġ: (a) “*ċerti corners* mhux miksija”; (b) “*lock, xambrelli u sealer* (Bieb ta' barra)”; u (ċ) “*marine plywood* f'parti mid-*Drive-in*”. Dwar tat-tieni, hija tilminta minn dawn in-nuqqasijiet: (i) ħgieġ imtajjar (“hemm xi ħamsa minnhom f'qagħda ħażina ferm”); (ii) ħgieġ imqiegħed mhux livellat waħda mal-oħra imma li jistgħu jitrangaw; (iii) ħgieġa waħda fuq il-faċċata li hija akbar mid-daqs li jiflañ iġorr il-post fejn tqiegħdet; (iv) użu ħażin tas-sistema tal-issigġillar tal-ħgieġ bi dħul tal-ilma tax-xita minn barra; u (v) t-tneħħija u t-twaħħil mill-

¹⁵ Dok “DTD1”, f'pag. 194 *tergo* tal-proċess

¹⁶ Dok “3”, f'pagġ. 124 sa 133 tal-proċess

ġdid ta' panew immejjel fid-*drive-in*. Ma' dawn, naturalment, Taormina żżid l-ilment tad-dewmien li ssemma aktar qabel;

Illi d-difiża ta' Taormina jidher li tinkludi fiha l-istennija li GL ittemm dak li ma wettqitx, kif inhu maḥsub fl-artikolu 1069(1) tal-Kodiċi Ċivili, u li ttejjeb dak li għamlet hażin;

Illi meta tiġi biex tqis dawn l-ilmenti, l-Qorti tagħraf li n-nuqqas ta' twettiq ta' obligazzjoni kuntrattwali iġġib fis-seħħ l-effetti "sekondarji" tal-istess obligazzjoni – jiġifieri l-effett li min jonqos li jwettaq dak li ntrabat għalih irid jagħmel tajjeb għad-danni li tkun ġarrbet il-parti li magħha kien intrabat¹⁷;

Illi meta parti tkun intrabtet li twettaq xi haġa u ma ttemmhiex, il-parti l-oħra (jiġifieri, l-kreditur tal-obbligazzjoni) tista' tingħata s-setgħa li twettaqha hi bi spejjeż ta' min ikun naqasha (jiġifieri, d-debitur tal-obbligazzjoni)¹⁸. Kreditur ta' obligazzjoni li hażin ikun intrabat miegħu li jwettaq, u dan jonqos li jwettaqha, għandu l-għażla li jisħaq mad-debitur tal-obbligazzjoni li jwettaq dak li ntrabat li jagħmel¹⁹ u, f'każ li l-adempiment ma jkunx għadu jista' jsir aktar, li jitlob il-ħlas tad-danni mġarrba minhażin dak in-nuqqas²⁰, liema danni jissarrfu fit-telf li l-kreditur ikun ġarrab u fil-qligħ li jkun imtellef minhażin l-inadempiment²¹;

Illi d-danni maḥsuba mil-liġi għan-nuqqas ta' twettiq ta' obligazzjoni jew għat-twettiq tardiv tagħha huma t-telf imġarrab mill-kreditur u/jew il-qligħ imtellef, sakemm jintwera li tali telf jew tali qligħ imtellef ikunu l-effett immedjat u dirett tan-nuqqas tat-twettiq tal-obbligazzjoni²². Fejn in-nuqqas ta' twettiq ma jkunx ġej minn għamil doluż tad-debitur, id-danni mġarrbin mill-kreditur li huwa obligat jagħmel tajjeb għalihom huma dawk li basar jew wieħed

¹⁷ Art. 1125 tal-Kap 16

¹⁸ Art. 1127 tal-Kap 16

¹⁹ P.A. 13.12.1952 fil-kawża fl-ismijiet *Galea vs Calleja* (Kolez. Vol: XXXVI.ii.578)

²⁰ Kumm. 13.2.1952 fil-kawża fl-ismijiet *Petroni vs Petroni noe* (Kollez. Vol: XXXVI.iii.629)

²¹ Art. 1135 tal-Kap 16

²² Art. 1137 tal-Kap 16

sata' jobsor li jiġġarrbu fiż-żmien tat-twettiq tal-obbligazzjoni²³;

Illi huwa stabilit ukoll li meta n-nuqqasijiet fit-twettiq ta' ħatra ma jkunux sostanzjali, l-appaltatur ma jstax jitqies inadempjenti, imma jibqa' obligat li jagħmel tajjeb in-nuqqas jew jaċċetta tnaqqis f'dak li jistħoqqlu jithallas²⁴. Iżda fejn in-nuqqas ikun wieħed qawwi, ma jkun jistħoqqlu l-ebda ħlas u jgħib miegħu s-sanzjonijiet maħsuba mil-liġi, u l-fatt li l-appaltant ikun wettaq xi ħlas jew saħansitra l-ħlas kollu tal-prezz miftiehem²⁵ ma jwassalx biex l-appaltatur jitqies li jkun wettaq appalt meta miċ-ċirkostanzi jkun jidher li dan m'huwix il-każ²⁶;

Illi kull meta wieħed jintrabat li jwettaq obligazzjoni huwa mistenni li jagħmel dan bl-għaqqal ta' missier tajjeb tal-familja²⁷. Dan għaliex, ukoll fejn id-debitur ma jkunx mexa b'mala fidi, huwa jrid jagħmel tajjeb għal kull dannu li jgarrab il-kreditur tal-obbligazzjoni kemm dwar in-nuqqas ta' twettiq tar-rabta u kif ukoll dwar id-dewmien fl-eżekuzzjoni²⁸. B'mod partikolari, l-appaltatur irid iwettaq il-ħatra mogħtija lill bil-ħsieb li x-xogħol konsenjat ikun ta' fejda għall-appaltant u juri għaqqal li jassumi s-sens ta' professionalita' teknika u ħila li l-istess appaltatur irid juri billi jħares f'kull waqt il-kawteli u l-metodi li jitolbu minnu s-sengħa u l-arti partikolari, u billi f'kull waqt iżomm kontroll attent u xieraq ta' dak li jkun qiegħed jagħmel jew qabbad lil ħaddieħor jagħmel f'ismu²⁹;

Illi biex appaltatur jista' jtaffi jew jeħles għal kollox minn dawn l-effetti, id-debitur irid juri li n-nuqqas ta' twettiq tal-obbligazzjoni jew id-dewmien fit-twettiq tagħha fiż-żmien miftiehem kienu l-kawża ta' ħaġa barranija li huwa ma kienx jaħti għaliha, b'hal fil-każ ta' aċcident jew forza maġġuri³⁰. Jista' juri wkoll li l-ħtija nuqqas ta' twettiq kienet ġejja mill-imġiba nnifisha tal-kommittent;

²³ Art. 1136 tal-Kap 16

²⁴ P.A. MCC **9.4.1968** fil-kawża fl-ismijiet *Anġlu Busuttill vs Pio Fedele et* (mhix publikata)

²⁵ P.A. **8.2.1957** fil-kawża fl-ismijiet *Żarb vs Aġius* (Kollez. Vol: **XXI.ii.892**)

²⁶ App. Inf. **28.1.2008** fil-kawża fl-ismijiet *Selective Quality Letting Ltd vs Mall Systems Ltd*

²⁷ Art. 1132(1) tal-Kap 16

²⁸ Art. 1133 tal-Kap 16

²⁹ Ara App. Inf. PS **15.7.2009** fil-kawża fl-ismijiet *Tal-Franċiż Construction Ltd et vs Anġlu Żarb*

³⁰ Art.1134 tal-Kap 16

Illi din id-difiża m'hija xejn għajr dik magħrufa bħala *non rite adimplendi contractus* li, magħquda mal-eċċezzjoni l-oħra tal-impossibilita' tat-twettiq tar-rabta kuntrattwali, jittfgħu fuq il-parti kontraenti eċċipjenti l-piż li jippruvaw li dak minnha allegat ġara tassew;

Illi huwa mogħti lil parti f'kuntratt li tilqa' bid-difiża tal-inadempiment għat-talba tal-ħlas magħmula mill-parti l-oħra, li hija magħrufa bħala *l-exceptio non rite adimpleti contractus*. Din l-eċċezzjoni tista' titqajjem f'kull kuntratt bilaterali jew sinallagmatiku u hija maħsuba li twaqqa' l-azzjoni avversarja mibdija minn min huwa nnifsu ma kienx wettaq dak li ntrabat għalih fl-istess kuntratt³¹. Fejn eċċezzjoni bħal din tirriżulta mistħoqqa, l-parti mħarrka tikseb l-għarfien ġudizzjarju (b'seħħ lura minn dak inhar li l-parti attriċi tkun naqset milli twettaq il-parti tagħha) li hija tista' tissospendi l-eżekuzzjoni tar-rabtiet tagħha sakemm il-parti l-oħra attriċi tibqa' inadempjenti³²;

Illi, madankollu, huwa mgħallem u aċċettat ukoll li biex dan jista' jsir, jrid jintwera li min jirreżisti l-ħlas ma kienx huwa nnifsu inadempjenti f'xi haġa li kellu jagħmel taħt l-istess kuntratt. Kemm hu hekk, il-prinċipju li *inadimplenti non est adimplendum*, jinbena fuq il-presuppost li min jonqos li jwettaq dak li jkun intrabat bih f'kuntratt ma jistax iwaqqa' l-istess kuntratt fuq il-kawżali tal-inadempiment tal-parti l-oħra³³. Minbarra dan, biex dik l-eċċezzjoni tista' tintlaqa' jeħtieġ jintwera li (a) l-inadempiment tal-parti attriċi trid tikkonsisti fi ksur ta' rabta li hija parti integrali mill-ftehim; (b) li dak il-ksur trid tkun tassew taħti għalih il-parti attriċi; u (ċ) hemm proporzjonalita' bejn in-nuqqasijiet tal-partijiet, jiġifieri li dak in-nuqqas allegat fil-parti attriċi jkun ta' ċerta toqol meta mqabbel man-nuqqas tar-rabta tal-parti mħarrka³⁴;

Illi dwar jekk kienx minnu li l-appaltatur ikun tassew sab ma' wiċċu ċirkostanzi lil hinn mir-rieda u mis-setgħa tiegħu

³¹ App. Kumm. 12.3.1965 fil-kawża fl-ismijiet *Aquilina utrinque* (Kollez. Vol: XLIX.i.518)

³² App. Inf. PS 15.1.2010 fil-kawża fl-ismijiet *Siggiewi Basketball Club vs Michele Peresso Ltd.*

³³ App. Ċiv. 3.6.1938 fil-kawża fl-ismijiet *Muscat vs Attard et* (Kollez. Vol: XXX.i.155)

³⁴ Ara App. Ċiv. 29.10.2010 fil-kawża fl-ismijiet *Nazzareno Vassallo et noe et vs Dr. Michael Caruana et noe*

li żammewh milli jagħti fiż-żmien miftiehem ix-xogħol kollu ordnat, din il-Qorti tqis li biex jista' jingħad li parti kontraenti titqiegħed fl-impossibilita' li twettaq dak li tkun intrabtet bih, irid jirriżulta li, wara li jkun sar il-ftehim, tkun inħalqet ċirkostanza fiżika, materjali jew ġuridika li tolqot direttament in-negozju obligatorju³⁵;

Illi meta parti f'kuntratt tonqos li twettaq dak li ntrabtet bih, trid tħallas lill-parti l-oħra d-danni. Hawhekk jidhlu fis-seħħ id-dispożizzjonijiet tal-artikoli 1640(3), 1125 u 1135 tal-Kodiċi Ċivili, li lkoll jitqiesu bħala l-effetti "sekondarji" tal-obbligazzjoni li ssemew aktar qabel f'din is-sentenza;

Illi jkun xieraq li wieħed iżomm quddiem għajnejh li ladarba d-danni mitluba huma ta' sura kuntrattwali, l-għan tagħhom irid ikun dak li jagħmlu tajjeb għall-ħsara li l-parti kontraenti mgarrba turi li batiet minħabba l-ksur kuntrattwali tal-parti l-oħra, u m'għandhomx ikunu għodda ta' piena kontra dik il-parti inadempjenti u lanqas okkażjoni għall-parti mgarrba li tistagħna bi ħsara tal-parti inadempjenti³⁶. B'mod partikolari, min, minħabba ksur ta' rabta kuntrattwali li jkun daħal għaliha, jsir responsabbli għall-ħlas tad-danni lill-parti l-oħra jrid jagħmel tajjeb għal kull dannu li raġonevolment jitqies konsegwenti direttament għal dak in-nuqqas³⁷, filwaqt li l-istess parti mgarrba għandha d-dmir li tiegħu l-passi meħtieġa biex tnaqqas kemm jista' jkun dak id-dannu jew tal-anqas ma tagħmlux aġar³⁸;

Illi fis-sewwa jrid jingħad li fil-każ tal-lum ma jirriżultax li kull xogħol li għamlet GL kien għal xejn jew mingħajr siwi għal Taormina. Iżda ma hemmx dubju lanqas li xi nuqqasijiet fix-xogħol mogħti kien hemm. Dan l-għarfien jidher li ngħata minn GL innifisha meta, rinfaccata bl-ilmenti ta' Taormina, intrabtet li tagħmel xogħol rimedjali. L-istess għarfien ħareġ ukoll mill-fehma tal-perit tekniku maħtur mill-Qorti. Dan, wara li ra fuq firxa ta' żewġ

³⁵ App. Inf. 20.2.2008 fil-kawża fl-ismijiet *Emanuel Bonello vs Joseph Cutajar*

³⁶ App. Kumm. 15.12.1952 fil-kawża fl-ismijiet *Calleja noe vs Mamo pro et noe* (Kollez. Vol: XXXIV.i.367)

³⁷ P.A. PS 23.4.2010 fil-kawża fl-ismijiet *Joseph Dalli et vs Mediterranean Film Studios Ltd.* (mhix appellata)

³⁸ App. Inf. 3.11.1956 fil-kawża fl-ismijiet *Xuereb vs Livick* (Kollez. Vol: XL.i.63)

aċċessi x-xogħol konsenjat u mqiegħed fuq il-post, wasal gall-fehma li kien hemm tassew xi xogħol mhux tajjeb, u dan kemm fil-materjal innifsu li kien konsenjat jew fil-mod kif tqiegħed ix-xogħol. Huwa ikkwantifika dan in-nuqqas fis-somma ta' erbat elef u ħames mitt lira Maltin (Lm 4,500)³⁹, liema somma tonqos (għalkemm ma semmiex b'kemm) jekk kemm-il darba GL tagħzel li tagħmel it-tiswijiet jew aġġustamenti minnu identifikati;

Illi l-Qorti ma jidhrilhiex li GL tista' tistkenn wara l-fatt⁴⁰ li l-ħġieġ inħadem barra minn Malta u ngieב hawn maqtugħ u lest. B'dan il-mod (ukoll kieku dan kien minnu) ma jitnaqqas xejn mir-responsabbilta' li hija kellha li tikkonsenja lil Taormina ħġieġ tajjeb u bla tixlif. Lanqas ma jnaqqas mir-responsabbilta' tagħha li twaħħlu tajjeb u bla ma jwegġa' l-għajn. In-nuqqasijiet tas-sub-appaltaturi tagħha trid terfagħhom hi u mhux il-kommittent;

Illi, madankollu, lil hinn minn hekk, il-Qorti hija tal-fehma li ma jistax jingħad li x-xogħol ħażin huwa l-parti sostanzjali tax-xogħol kollu mwettaq minn GL f'dan l-appalt. Mill-mija u ħamsin (150) ħġieġa ta' kejl ta' tliet metri kwadri (3m²) kull waħda li ksew il-faċċati tal-binja, ħamsa biss minnhom instab li kellhom tixlif "kbir" li jitlob il-bdil tagħhom u għoxrin (20) oħra li t-tixlif fihom hu żgħir u ma jeħtigux jinbidlu⁴¹. Instab ukoll li żewġ ħġieġiet huma tajbin iżda mhux "fl-istess pjan vertikali" li bla tbatija jistgħu jitqiegħdu sewwa mill-ġdid. Meta wieħed iqabbel dawn in-nuqqasijiet – li l-perit tekniku deherlu li kellu jikkwantifika kif fuq ingħad – mal-prezz kollu tal-appalt mogħti, ma jidhirx li jista' jingħad li GL naqset li twettaq l-appalt b'mod sostanzjali tali li jagħti jedd lil Taormina li ma tħallas xejn mill-bilanċ minnha dovut jew li titlob ir-radd lura ta' dak li ħallset;

Illi **għal dak li jirrigwarda d-dewmien**, jidher li Taormina speċifikat li dan seħħ l-aktar għaliex il-bieb ewlieni – l-aħħar biċċa xogħol imwettqa fl-appalt mogħti lil GL – dam ma twaħħal. GL tgħid li dan ġara għaliex il-madum ma

³⁹ Li jġibu €10,482.18 fi flus tal-lum

⁴⁰ Xhieda ta' Edwin Fiott 12.7.2007, f'pag. 179 tal-proċess

⁴¹ Rapport tal-perit tekniku, f'pag. 62 tal-proċess

kienx għadu tqiegħed u l-bieb ma sata' qatt jitqiegħed fil-post jekk mhux wara t-tqiegħid tal-madum, liema xogħol kien appaltat lil ħsddieħor. F'dan ir-rigward, GL tgħid ukoll li, mqar kieku kien diġa' tqiegħed il-madum tal-art, il-bieb xorta waħda kienx jista' jithaddem għaliex sal-1995 il-provvista tad-dawl ma kenitx għadha ddaħħlet fil-post;

Illi filwaqt li l-Qorti ssib li GL għandha raġun dwar id-dewmien fit-tqiegħid tal-madum, ma jidherx li hija tista' tiġġustifika t-twaħħil tal-bieb ukoll minħabba l-provvista tal-elettriku. Dan il-fattur jidher li għandu aktar rilevanza dwar il-kwestjoni tad-danni reklamati minn Taormina, milli milli bħala element li xekkel lil GL milli ttemm l-appalt mogħti lilha;

Illi, madankollu, wara li ngħad dan kollu, l-Qorti ma ssibx li tressqu quddiemha provi tajbin biżżejjed biex juru li GL naqset milli twettaq l-appalt minħabba dewmien, ukoll kieku wieħed kellu joqgħod għall-wegħda li x-xogħol ikun konsenjat fi żmien ta' mhux aktar minn tmien (8) ġimgħat mill-konferma tal-ordni. Dan qiegħed jingħad għaliex Taormina naqset milli turi meta tassew temmet tħallas lil GL id-depożitu bażi li, mal-ħlas tiegħu, kien miftiehem li kellu jkun konfermat il-kuntratt; naqset ukoll milli turi meta ntemm ix-xogħol; u, fuq kollox, naqset li turi għaliex, minkejja l-allegazzjoni tad-dewmien, il-post sata' u beda jintuża xorta waħda bħala stabiliment kummerċjali qabel ma ntbagħat il-protest ġudizzjarju lil GL (f'Settembru tal-1994);

Illi għalhekk, wara li qieset dan kollu, il-Qorti qiegħda tasal għall-fehma li GL wettqet l-appalt mogħti lilha minn Taormina, iżda dak it-twettiq fih xi nuqqasijiet li jwasslu biex isir tnaqqis fil-prezz mitlub minn GL. Għalhekk, l-ewwel tliet eċċezzjonijiet ta' Taormina m'humix tajbin u m'humix sejrin jintlaqgħu;

Illi issa l-Qorti **sejra tqis it-talbiet rikonvenzjonali** ta' Taormina flimkien mal-eċċezzjonijiet l-oħrajn tagħha. Għalkemm GL naqset li tressaq Nota tal-Eċċezzjonijiet formali għall-imsemmija Kontro-Talba, l-Qorti m'hijiex tqis

li GL qiegħda tammetti t-talbiet, iżda li qiegħda tħalli fil-gudizzju tal-Qorti biex taqta' l-każ;

Illi Taormina tqis li hija ġarrbet danni minħabba l-imġiba ta' GL f'dan l-appalt. Dawn id-danni jidher li tippretendihom f'dak li sejħitlu telf ta' dñul minn kirjiet ladarba l-post ma kienx għadu lest biex jintuża saż-żmien maħsub u mgħax imħallas;

Illi Taormina ressqet provi u xhieda *ex parte* dwar dan it-telf. Dan it-telf tikkwantifikah fis-somma ta' ħamsa u għoxrin elf u tmien mitt lira maltin (Lm 25,800)⁴² li tikkonsisti f'telf ta' kerjiet u f'imgħax addizzjonali fuq il-facilita' bankarja⁴³. Ix-xhieda turi li r-rapport inbena esklussivament fuq dak li d-diretturi ta' Taormina għarrfu lill-awditur tagħhom⁴⁴. Minn dak it-tagħrif jissema li Taormina kellha f'moħħha li tiftaħ l-istabiliment fil-bidu tal-1994, filwaqt li tgħid li t-tqegħid tax-xogħol appaltat intemm f'Jannar tal-1995;

Illi mill-provi kollha li jinsabu fl-atti, joħroġ ċar li jekk wieħed kellu joqgħod mal-wegħda ta' GL li ġgib ix-xogħol fi żmien massimu ta' tmien (8) ġimgħat minn mindu l-appalt ikun konfermat, kien evidenti li ladarba Taormina wettqet l-ewwel ħarti mill-ħlas tad-depożitu f'nofs Novembru tal-1993, ma kien qatt possibbli li hija tippretendi li tiftaħ l-istabiliment f'Jannar ta' wara. Minbarra dan, hija tgħid li l-istabiliment ma kellux jithaddem minnha, imma minn kumpannija li lilha kriet l-istess stabiliment. Ħareġ li l-imsemmija kumpannija – Day-to-Day Limited – kienet kumpannija "miżmuma" minn Taormina u magħmula mill-istess diretturi. Kif sewwa jirriveva l-għaref difensur ta' GL fit-trattazzjoni tiegħu, Taormina ma wriet l-ebda kuntratt ta' ftehim tal-kirja li suppost għamlet dwar il-post mal-imsemmija kumpannija tagħha stess jew kif tassew kienu l-kundizzjonijiet tal-imsemmi ftehim. Ir-rapport tal-awditur *ex parte*, li fih mehmuża d-dokumenti, ma jgħoddx fih kopja ta' l-ftehim tal-kirja. Minbarra dan, Taormina naqset għal kollox li

⁴² Li jgħibu €60,118.80 fi flus tal-lum

⁴³ Ara Dok "GF1", f'pagġ. 106 – 7 tal-proċess

⁴⁴ Xhieda ta' Godwin Falzon 19.10.2006, f'pagġ. 135 – 6 tal-proċess

tfisser kif, ladarba sa Marzu tal-1995 ma kienx għad hemm fil-post provvista regolari ta' elettriku, il-post sata' jithaddem bħala stabiliment kummerċjali bil-kerrej tagħha nieqes minn dan is-servizz essenzjali;

Illi l-Qorti ssib li dawn il-fatturi kollha huma ċirkostanzi lil hinn minn xi ħaġa li tista' twieġeb għalihom GL, ukoll jekk min-naħa tagħha kien hemm xi nuqqasijiet fit-twettiq tal-appalt. Għalkemm il-Qorti tagħraf li jista' jkun il-fatt li l-pjanijiet ta' Taormina biex tiftaħ l-istabiliment ma marrux kif maħsub, fil-fehma tagħha dan ma għandhiex twieġeb għalih GL, għaliex ma hemmx ir-rabta kawżali bejn għamil GL u l-bdil tal-pjanijiet;

Illi minħabba f'hekk, il-Qorti ssib li ma tistax tilqa' t-talbiet rikonvenzjonali ta' Taormina u lanqas il-ħames eċċezzjoni tagħha gall-azzjoni attriċi;

Illi **dwar it-talba attriċi fil-mertu** jidher li ma hemm l-ebda kontestazzjoni sostanzjali. L-għaref difensur ta' Taormina issottometta li bħala bilanċ pretiż, dan mhux kontestat. Huwa kontestat li dak il-bilanċ huwa dovut, minħabba li x-xogħol ma sarx sewwa. Taormina żżid tgħid (fir-raba' eċċezzjoni tagħha) li kulma kellha tħallas tħallsitu. Minn dak kollu li din il-Qorti diġa' ikkunsidrat aktar 'il fuq, jidher li Taormina għandha biċċa mir-raġun. Dan għaliex, filwaqt li m'huwiex minnu u sewwa li tgħid li hija tħallset dak kollu li kellha tħallas, ħareġ li bin-nuqqasijiet f'xi xogħol mogħti minn GL, il-bilanċ li Taormina trid tħallas m'huwiex dak mitlub fiċ-Ċitazzjoni;

Illi l-Qorti tqis ukoll li, ladarba Taormina bieġet il-post fil-mori tal-kawża, ma jidherx prattiku li GL tagħzel li tagħmel ix-xogħol rimedjali meta wieħed iqis ukoll minn liema ġrajja għadda l-post fil-frattemp u x'tista' tkun l-għażla tas-sidien attwali li l-post xtrawh kif inhu u nqadew bih għal żmien rilevanti b'dak li għandu. Għalhekk, il-Qorti sejra tagħmel tagħha t-tnaqqis adottat mill-perit minnha maħtur kemm dwar xogħol li ried jinbidel u xogħol li ried jitranġa u tgħoddhom kollha fis-somma minnu kwantifikata bħala tnaqqis mill-ammont mitlub fl-Att taċ-Ċitazzjoni;

Kopja Informali ta' Sentenza

Illi għalhekk filwaqt li tilqa' f'biċċa r-raba' eċċezzjoni fil-mertu ta' Taormina, tilqa' bi tnaqqis l-ewwel talba attriċi ta' GL u tqis li dan ikun rifless ukoll fil-kap tal-ispejjeż;

Għal dawn ir-raġunijiet, il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tiċhad it-talbiet rikonvenzjonali tal-kumpannija Taormina Holdings Limited, billi ma jirriżultawx mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt;

Tilqa' limitament it-talba attriċi billi tikkundanna lill-kumpannija mħarrka tħallas lill-kumpannija attriċi s-somma ta' wieħed u erbgħin elf sitt mija u ħmistax-il ewro (€ 41,615), rappreżentanti l-bilanċ ta' prezz għal xogħol mogħti lilha f'appalt, wara li tnaqqset somma biex tagħmel tajjeb għal xogħol li ma kienx magħmul sewwa, flimkien mal-imgħax legali fuq l-imsemmija somma b'señħ mill-20 ta' Ottubru, 1995, sal-jum tal-ħlas effettiv;

Tilqa' limitament ir-raba' eċċezzjoni tal-kumpannija mħarrka, iżda **tiċhad l-eċċezzjonijiet l-oħrajn** billi m'humix mistħoqqa fil-fatt u fid-dritt;

Tordna li l-kumpannija attriċi terfa' sehem minn ħamsa ($\frac{1}{5}$) tal-**ispejjeż kolha tal-azzjoni ewlenija** u l-kumpannija mħarrka terfa' l-bqija ($\frac{4}{5}$); filwaqt li **l-ispejjeż tal-kontro-talba** jibqgħu mingħajr taxxa bejn il-partijiet.

< Sentenza Finali >

-----TMIEM-----